

Zsinatfőtanácsi gyűlés.

I. Br. P. Horváth Kálmán főgondnok megnyitó beszéde.

Méltóságos és főtisztelendő zsinati Főtanács!

Egy év multával lesz száz éve, hogy anyaszentegyházunknak Csókfalván zsinatja volt. Hosszú idő az emberek életét tekintve, de hosszú az egyház életében is. Némely család életét gyökeréből kiszakítja, vagyoni állását megváltoztatja, elszórja tagjait, eltemeti őket, vagy homályba takarja nevüket, hogy hirük sem marad, másokat fölemel, kik alant voltak. Változtak a viszonyok. Munka, igyekezet az, mely megtartja az egyént most az örökölt állásban — vagy állásba emel olyakat, kik nem voltak abban. Ezen socialis átalakulás az igazság műve. Mert bár szomorú, midőn addig tiszteletre méltó neveket látunk letűnni a közélet teréről, oly megnyugtatható és biztató a jövőre, ha olyanak léptek helyükbe, kik arra érdemesek.

Egyházunk is a letelt kilenczvenkilencz év alatt nagy átalakuláson ment át, de az rázkódtatás nélküli, természetes fejlődésnek műve. S ha bár jöttek is legyőzendő akadályok, akadtak mindig — több generation át — férfaink, kik a vezetést egymástól átvéve, mindenik ugyanazon szeretettel és áldozatkészséggel vitte előre egyházunk ügyét a siker felé, mely sötét multunk hagyományos, áldásos öröksége. Működésükkel egyházi szervezetünk autonomikus intézményeit biztosítottuk és fejlesztettük, melyeknek kezdetben csak körvonalai voltak láthatók, azokat benépesíteni, mozgó, cselekvő szervekké alakítani kellett, ily móddal megtermékenyítvén addig parlagon hevert földünket, hogy azok egyházi életünknek erősítő pillérei lehessenek.

Ezek egy részének fogatosításai, mint az unitarius egyházi törvények megalkotása, mi reánk, az újabb korra maradt és mi léptettük életbe.

Ehhez csatlakozott azon nehéz feladat, mely anyagi körülményeink silány állapota mellett, ezeknek javítását tűzte czélul és egyszersmind kulturális missiónk betöltése végett, melyre egyházunk mindig nagy súlyt fektetett, nevelés ügyünket, iskoláztatásunkat kívánta gyarapítani.

Ezen kettős czél, mint világító pont áll előttünk egyházi életünkben alárendelve, mint földolognak egyebet, irányítva cselekvéseinket.

Ha száz év távlatából visszatekintünk egyházunk akkori belső állapotaira, megtaláljuk ezen most említett rokon vonást a mult és jelen között. Jelszavuk, mint az a mienk is: Haladás a közművelődés terén, karöltve az anyagi javak gyarapításával.

Ezen czél érdekében járta be egyházközségeinket segélygyűjtés végett Lázár István püspök is. Ugyanakkor, azon mult idők szellemét hiven tolmácsolja Petrichevich Horváth Ferencz főgondnok, ki huszonhat éves főgondnokságát a kolozsvári főiskola megépítésével kezdette meg, midőn annak támogatására gyűjtést indított 1779-ik évben; az esperesekhez és felügyelő gondnokokhoz intézett körlevelében így szól: „Nincs ma rendünkön se ur, se asszony, se nemes, se nemtelen, se ekklézsia, se privátus, kinek szüksége ezen építésben fenn ne forogna, mert ha tanítóházunk nem leszen, se fiaink, se atyánkfiai, se papjaink tanítottak nem lesznek, mely szegény társaságunk elapadását szerezné“.

Mi is ugyanezen szavakkal fordulhatnánk a jelen kor fiainhoz, segítségül híván fel őket, közalapunk állása bizony megkívánná azt, midőn csak imént építők fel nagy áldozattal kolozsvári kollégiumunkat — tordai iskolánkat unitárius tanerőkkel látjuk el, hogy midőn az átmegy egy év multával az állam kezébe — legyenek ottan fenntartói és terjesztői az ősi unitarius szellemnek és midőn végül Székely-Kereszturon 6-ik osztályt szervezünk és oda törekszünk, hogy idővel, az állam segélyével, főgymnasiummá fejlesszük.

Mi mindenha megtettünk a tanügy érdekében, a mit tehetünk. Ennek szolgálatában meghoztuk azon reformokat, melyeket a haladó kor elének szabott, nem zártuk el ablakainkat a betóduló világosság elől, bár azok nagy anyagi áldozatainkkal jártak.

S bár hálásan elismerjük, hogy mindezek, csak magas kormányunk rendes évi segélyei által létesülhettek, melyek sorá-

ban az idén is 100.000[~]korona állami segélyben részesültünk, mégis ki kell emelnünk, hogy az 1847/48-ik XX. törvényezikk még nincsen egészében végrehajtva, ugyanis a 2-ik és 3-ik pontjában így szól; a 2-ikben: E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapotot állapít meg; a 3-ikben: Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedeztessenek és az elveknek részletes alkalmazásáról, a miniszterium az illető hitfelekezetek meghallgatásával, a közlelbi törvényhozás elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.

Itt álljunk meg egy kevéssé.

Távol legyen tőlem, hogy bármikép kívánnám római katolikus testvéreink jogos követeléseit kisebbiteni, de igenis óhajtom, hogy azok ott a hol szüksége mutatkozik, megadassanak; mindazonáltal, ha nem vagyunk elfogultak, be kell ismerjünk, hogy ezen törvényt a protestánsok érdekében hozták elsősorban, kik az államtól mindez ideig semminemű támogatásban nem részesültek és csak maguk megadóztatása és egyes hitrokonok hagyománya révén voltak képesek egyházi szükségleteiket fedezni és iskoláikat fentartani.

És mégis mit tapasztalunk?

Már a képviselőházi költségvetés tárgyalásánál — először a pénzügyi bizottságban — azután a képviselőház nyilvános ülésén erős támadást intéztek a protestáns felekezetek túlságos állami segélyezése ellen; követelték, hogy már vége legyen a további segélyezésnek, mert most már a szegény római egyház segélyezésén van a sor.

Folyó év martius 18.-án egy római katolikus gyűlésben egy képviselő gyűjtő beszédben hívta föl a közönséget, hogy az országos politikába vigyék be a vallást és a vallás ügyébe a politikát: a szegény elnyomott római papság érdekében.

Ezen jelenségek, melyeket a napi lapokban olvashattak, kellőleg illusztrálják a törekvést, mely a legutóbbi katolikus kongresszus végén az elnökség részéről megnyilatkozott, midőn azon hamis állítást koczkaztatta, hogy az ötszáz milliónyi állami vagyont élvező római katolikus egyház szegény, többé nem bírja fedezni a szükséges kiadásokat. Miből önként következik, hogy az államhoz kell folyamodni, mely eddig csak a protes-

tansoknak kedvez. Mindezt oly jámbor meggyőződéssel hirdetik, mintha a két millió holdra menő katolikus papi vagyon nem is léteznék és azt nem kizárólag a római egyház papsága élvezné. Mondottakat egy napilap idevágó cikkelyéből vettem.

Miután mi, ezen ellenséges megnyilatkozások daczára — megvagyunk győződve, hogy az 1847/48-ik XX. törvénycikk első sorban akkoron a protestansok és közöttük a mi érdeünkben hozatott — egyházunk is azon teljes hitben és várakozásban van, hogy magas kormányunk megtalálандja módját, hogy az abban lefektetett intenciók egész mértékükben érvényesülhessenek.

Tárgysorozatunk bő anyagot nyujt az egyház érdekében kifejtendő működésünknek, melyek közül felemlíteni kívánom a főgondnokválasztást, székelykereszturi gymnasiumunk ügyét — melynek idővel főgymnasiummá átalakítása tervezeténél — feltételezve, hogy az állam a kilátásba helyezett 240.000 kor. államsegélyt meg is adja, mely nélkül arra nem is gondolhatunk, mégis az építkezésnél 40.000 kor. és az iskola fentartásánál 10.000 kor. mutatkozik, mint olyan, melynek előteremtéséről valamely módon gondoskodnunk kellene. Nemkülönbön közalapunkbani egyensúlyunk ujólagi megbillenését kell kiemelni, melynek költségvetése során az 1908. évre 31.715 kor. 52 fillér fedezeti hiánynyal találkozunk.

Mindezen egyházi életünket mélyen érintő kérdések helyes, czélszerű megfejtése, valamint a többi tanácskozásra bevont tárgyaink előrelátást és a körülmények szigoru megfontolását kívánják tőlünk. Remélem, a méltóságos és főtisztelendő zsinati főtanács bölesége megtalálja azt.

Tanácskozásainkban tartózkodjunk a személyeskedéstől, hallgassuk meg türelemmel a más véleményét, ne ütközzünk meg azon, ha az nem találkozik a miénkkel. Különböző gondolkodású egyének felfogása természetsszerűleg különböz. Igyekezünk egymást meggyőzni érveink helyességéről, de ne kívánjuk reájuk erőszakolni, mi csak keserüségét hagy maga után.

Ezt pedig egyházunk érdeke sinyli meg.

Miután egyházi ünnepegeink sok időt elvonnak, kevés marad a tanácskozásra. Ezért kérem tanácskozásaikban felszólalásaikat fogják rövidre és mert feltételezhető, hogy tárgysorozatunk egészen le nem járhat, ajánlom, hogy a fontosabbakat,

melyekről kívánatos, hogy főtanácsi elintézését nyerjenek, halaszszuk jövő főtanácsunkra, a többieket méltóztatnak elintézés végett az egyházi képviselő tanácsra bízni.

Végezetül megkívánok emlékezni arról, hogy egy év hián száz év előtt 1808-ban ugyancsak egy Petrichevich-Horváth, Petrichevich-Horváth Miklós főgondnok elnökölt ugyanitten, Csókfalván, a zsinati főtanácson. Midőn emlékének mély tiszteletem és kegyeletem kijelentésével adózom, lelkennek azon hő ohajtását fejezem ki, hogy a családi tradícióhoz hiven, száz év mulva és mindig legyenek olyan Horváthok, kiket szentegyházunk bizalma ezen kitüntető állás betöltésére méltónak ítél.

Méltóságos és főtisztelendő zsinati főtanács! Önöket mindnyájukat szívesen üdvözlöm és a nagy Isten áldását kérve tanácskozásainkra, jelen zsinati főtanácsunkat ezennel megnyitom.

II. Püspöki jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Évi jelentésemben, mely Isten kegyelméből a 31-ik, mindenek előtt azon hazafias érzéstől áthatott intézkedésemet van szerencsém bejelenteni a Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanácsnak is, a melyet az E. K. Tanácsnak szintén bejelenttem volt és a melyet — meg vagyok győződve — hogy egyházunk összes hivei hasonlóan hazafias érzéssel fogadtak, mely szerint apostoli királyunk megkoronáztatásának f. évi június 8.-án történt 40-dik évfordulója alkalmából elrendeltem, hogy mindenik templomunkban azon a napon, esetleg a legközelebbi vasárnap hálaadó istentisztelet tartassék. Kolozsvári fő-, valamint tordai és sz.-kereszturi gymnasiumainkban is ugyancsak június 8.-án a tanuló ifjuságot hazaszeretetre és a király iránti hűségre buzdító és lelkesítő ünnepélyek tartattak. Az országos ünnepélyre, a mely Ő Felsége jelenlétében a budavári koronázási templomban tartott istentiszteletben összpontosult, a Miniszterelnök ur Ő Nagyméltósága engem is méltóztatott volt meghívni, de akkori gyengélkedésem miatt — legnagyobb sajnálatomra — azon rész nem vehettem.

Kapcsolatban ezekkel, hálás köszönettel és hódoló tisztelettel emlékezem meg Ő Felségének egyházunk iránt tanusított azon fejedelmi kegyéről, hogy székelyudvarhelyi templomunk javára legfelsőbb magánpénztárából ez évben 200 koronát méltóztatott adományozni.

Kedves kötelességemnek ismerem becses tudomására hozni

még a Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanácsnak, hogy gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. évi márczius havában Kolozsvárt lévén, kollegiumunkat is megtisztelte látogatásával s úgy az épület, mint a borendezései felett meglegedését fejezte ki.

1. Belső embereink változása a mult évi egyh. főtanács óta:

a) Lelkészeknek rendeltettek: Sándor Gergely magyar-sárosi l. Lokodra; Molnár Kálmán bordosi helyettes l. ugyan-csak Bordosra rendes lelkésznek; Bedő Gábor lelkész-jelölt Magyar-sárosra; Kádár Lajos gyepesi lelkész Abásfalvára. Ürességben csak a gyepesi lelkészi állás van ez idő szerint, de rövid időn ez is betölthető lesz, mert lelkész-jelöltben nincs hiány, sőt egy pár lelkész-jelöltünk még állás nélkül marad.

b) Kántortanítóknak: Kovácsi Pál tanító-jelölt Harang-lábra; Nagy Lajos tanító-jelölt Vadadba; Gálffy Ferencz tanító-jelölt Mező-Berénybe.

c) Kántoroknak, mint állami vagy községi iskolai tanítók: Bálint Gábor Lókodra; Andrási Pál Sinfalvára; Miklós Jenő Medesérre.

d) Tanítónőknak: Márkos Juliska okl. tanítónő Énlakára; Máté Juliska tanítónő betegsége tartanára helyettesítésre, később Bölönbe r. tanítónőnek; Kovács Irma okl. tanítónő Dombóra.

e) Ürességben a ravai kántor-tanítói állás.

f) Nyugalomba lépett: Dénes Mihály kántor-tanító afia.

g) Elhaltak: Vas István, Varga Zsigmond nyugalmazott és id. Sándor Gergely abásfalvi lelkész, továbbá Lázár Dénes mezőberényi és Nagy Sándor gyepesi kántor-tanító afia.

2. Az egyházi anyakönyvek és népesedési kimutatások szerint 1906-ban:

A) Kereszteltetett: a) fiu 1014

b) leány 971

együtt . . . . . 1985 új szülött.

Több 59-el mint 1905-ben. Ezekből házasságon kívül 249, a mi a szülöttek számának sajnos, több mint 12%-át teszi.

B) Konfirmáltatott: a) fiu 639

b) leány 610

együtt . . . . . 1249 növendék.

Több 149-el, mint 1905-ben.

C) Eltemtetett: a) férfi nemből 697

b) nőnemből 684

együtt . . . . . 1381 halott.

Kevesebb 149-el, mint 1905-ben. Ezen kimutatásban igen örvendetes az, hogy a keresztelték, konfirmáltak és összes halottak száma mind nagyobb, a halottaké pedig kisebb, mint a megelőzőtt évben volt.

E) Átállott egyházunkba:	a) férfi	68	
	b) nő	76	= 144
Kilépett egyházunkból:	a) férfi	65	
	b) nő	82	= 147

E szerint 3 lélek vesztességünk van; a mi annyival inkább feltűnő, mert eddig mindig nagy előnyben voltunk a vallás változtatásoknál. Az egyházunkból kilépettek közül 2 nőt Etéden, a mint ők állították, Szűz Mária hódította meg álmukban. Érdekes lenne tudni azt is, hogy vajjon hol aludtak azon éjjel?

F) A lélekszám 1905. év végén volt:	73772
1906. év végén tesz:	74602

a mi 803 lélekszám gyarapodást mutat. A szülöttek és halottak számát hasonlítva össze, a gyarapodás 604 s illetőleg 3 lélek veszteséggel csak 601-re üt ki. Ehez képest a kimutatás most elég pontosnak mondható.

A lelkészi szolgálatok a kimutatások szerint házasság kötéseknel a szabédi egyházközségünkhöz tartozó szórványban 1 pár; kissolymosi és firtosváraljai egyházközségünkben szintén 1—1 pár nem vették igénybe. A gyermekek vallására nézve csak 1 szerződés kötöttetett a mi javunkra. A mint a mult évben is megjegyeztem, e tekintetben az Országos Statisztikai kimutatások szerint a mi hátrányunkra is több szerződés kötöttetett. Úgy látszik, hogy lelkész afiai vagy nincsenek elég figyelemmel az ilyen esetekre, vagy nem szívesen jegyzik fel a kimutatásokban. Pedig, mint akkor is megjegyeztem, a betegséget titkolni rosszabb, mint orvosságot szerezni, mig nem késő. Általában pedig a lelképásztori gondozással igyekezzenek a betegség terjedését megakadályozni.

Ugyancsak mult évi jelentésemben jeleztem volt, hogy az Amerikába és Oláhországba kivándoroltak összeírására is megtettem az intézkedést s annak eredményeként sajnálattal jelentem, hogy kicsiny egyházunkból a mult 1906. évben Amerikába 560 férfi és 82 nő, együtt 642 és Oláhországba 135 férfi és 207 nő, együtt 342-en vannak kivándorolva. Ezeken kívül még más államokba is 14-en, úgy hogy az összes kivándoroltak száma 998. Egy részük csak visszakerül, de valószínűleg mások váltják fel s ha a kivándorlási láz nem csilapul, ha annak enyhítésére országosan valamely útat és módot nem találunk, nemzetünk vérvesztességét egyházunk is nagyban megéri.

3. A báró Baldácsi-alapítvány meghatalmazottainak közgyűlése folyó évi április 10.-én tartatott meg Budapesten. Mint rendszeren, ez alkalommal is résztvettem abban meghatalmazott társammal, dr. Bedő Albert afiával. Az alapítványi birtokok jövedelméből ez évre is 9000 korona osztalék állapított meg

egyházkerületenként; a minck felhasználása iránt határozat Főtanácsunknak bizonyára ezúttal is egyik legkedvesebb tárgya leend.

4. A Dávid Ferencz-alapnak kezelése alatt levő része, mely mult évi jelentésem szerint 4761 korona 32 fillér volt, a f. évi június 30-iki zárlattal 5409 korona 47 fillér. Gyarapodás 648 korona 25 fillér. A közpénztárba beadott és ott kezelt 37375 korona 17 fillérrel ez alap tesz 42784 korona 64 fillért.

Az Ezred-éves alap, mely ugyancsak mult évi jelentésem szerint 9326 korona 86 fillér volt, a f. évi június 30-iki zárlattal 9793 korona 98 fillér. Gyarapodás 467 korona 12 fillér. Répa Mihály afiának Nagyajtáról küldött 20 korona adományán kívül a többi mind a kamatokkal gyarapodott. Remélem így is, hogy a jövő évben ez alapot is már 10.000 koronával számolhatom be.

5. Angliai és amerikai testvéreink ez évben is megörvendeztettek szokott segélyükkel. Angliából, Oxfordból Raffay Károly, Manchesterből Kiss Sándor, Amerikából, a Harvard-egyetemről dr. György János papjelöltjeink haza jöttek. Ez utóbbi ideiglenesen papnevelő intézetünkben óraadó tanárnak alkalmaztatott. Kiss Sándor Amerikába, a Maedvillei papnevelő-intézetbe, helyébe Manchesterbe Benczédi Pál papjelölt menendők a számokra ottan megajánlott segélyek élvezetével. Londonban a Channing House Schoolban pedig Pünkösti Máriát Boros Irén, dr. Boros György dékán afia leánya fogja felváltani. Ezek szerint úgy angliai, mint amerikai testvéreinkkel az összeköttetés ez úton is mind fokozódik. De nagy befolyással lesz erre különösen Józan Miklós budapesti lelkész afiának amerikai útja, a ki szeptemberben Bostonba menendő, hogy az unitárius s más szabadelvű vallásos gondolkozók nemzetközi tanácsának ottan szeptember 25.-én tartandó gyűlésében részt vegyen s azon egyházunkat képviselje. E gyűlésre Európa, Amerika, sőt Azsia különböző államaiból egybésereglett férfiakkal és nőekkel, ezek között nem egy hírneves hittudóssal érintkezve, ez úton a mi egyházunk is szélesebb körben lesz ismertté s hiszem, rokonszenvesen fogadva a szivekben. Valószínűleg több amerikai unitárius egyházközséget is meg fog látogatni, esetleg kivándorolt hiveink egyik vagy másik csoportját is alkalma lesz felkeresni. Isten segítse nagy útjára s hozza vissza a legjobb egészségben és a legjobb hírekkel.

6. Mindig fájó érzéssel emlékeztem meg halottainkról, de ezúttal még nagyobb okom van erre, mert a közelebbi Főtanács óta pedig nem is egy egész év, hanem csak 10 hónap folyt le azóta, egyházi tanácsos afiai közül számra nézve is többen hunytak el, mint rendszeren s ezek között nem egy legjobbaink közül. Mindjárt a mult évi Főtanács után elvesztettük Benczédi Gergelyt, ezt a munkás, jellemes, minta embert, a ki évek hosszú során át mint főgymnasiumi tanár, egy ideig igazgató, majd egyházi pénztáruok, levéltár kezelő, egyházunk történetére vonatkozó

okmányok és adatok legalaposabb ismerője és azoknak feldolgozásában fáradtságot nem ismerő író, oly elvülhetetlen érdemeket szerzett magának, a melyek őt életében mindnyájunk előtt a legnagyobb tisztelet tárgyává tették s emlékét velünk együtt az utókor is kegyelettel fogja megőrizni. E jelesünket alig sirattuk el, csakhamar őt követte a halálban itt Kolozsvárt Ejszaky Károly, ez az ifjú kedélyü jó öreg, szellemes író, a ki bár nem volt született unitárius, midőn hozzánk csatlakozott, szívvvel lélekkel azzá lett, hitvilágunkkal magát teljesen azonosította s közügyeinkben mindig szívesen részt vett. Ugyancsak itt Kolozsvárt vesztettük el Nagy Györgyöt, ki szerény viszonyai között is mindig az első között volt, ha valamely egyházi célra áldozni kellett. Marosvásárhelyt elhunyt Gruz István, nyug. kir. táblai bíró, egyházi tanácsos afia, a ki egyházi közügyeinkben ugyan zárkózott természeténél fogva nem igen vett részt, de mint a vallásos buzgalmáról ismert kolozsvári régi Gruz-családnak ivadéka, egyházunk és vallásunk szeretetét melegen ápolta mindvégig keblében. Budapesten Sebes Pál nyug. miniszteri tanácsos, egyh. tanácsos afia halálával e családi név férfi ágon, a melyhez sok szép emlék fűződik egyházunkban, megszakadt. Az elhunytban is nemesak budapesti egyházközségünk vesztette el egyik lelkes, buzgó és tevékeny gondnokát, hanem én is egyik legrégibb és legjobb barátomat. Az évek sulya alatt leroskadva hunytak el még Désfalván Dersi István küküllőköri tiszteletbeli és Marosszentkirályi Filep Albert marosköri felügyelő-gondnokok, mindketten érdemekben megőszült egy. tanácsos afiai, utóbbi országgyűlési képviselő is. Ha ezekhez hozzá teszem még Vas István és id. Sándor Gergely afiait, a kikről a belső emberek közül elhunytak között már megemlékeztem, nem ok nélkül mondám, hogy közelebbi Főtanácsunk óta elhunyt egyházi tanácsos affairól való kegyeletes megemlékezés ezúttal fokozottabb fájó érzésre indít. Legyen áldott emlékü!

Egyházunk más ügyeiről az E. K. Tanács jelentéséből fog értesülést nyerni a Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács. Tisztelettel kérem, hogy ezen évi püspöki jelentésemet méltóztassék tudásul venni és elfogadni.

Kolozsvárt, 1907. augusztus 18.

Ferencz József,
unitárius püspök.

III. Az Egyh. Képv. Tanács jelentése.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

E. K. Tanácsunknak az elmúlt évben tartott E. Főtanács után folytatott munkálkodásáról tisztelettel tesszük meg jelentéseinket a következőkben:

A múlt évben tartott E. Főtanács után E. K. Tanácsunk 10 rendes és 4 rendkívüli ülésen intézte az egyház ügyeit. Törekvésünk volt odaadó buzgósággal, lelkiismeretes hűséggel megtenni minden lehető szeretett egyházunk érdekében. Egyházi tisztviselőink, szakbizottságaink, középiskoláink igazgató-ságai kötelességüket hiven teljesítették.

Világi hiveink meleg érdeklődést tanusítottak az egyház ügyei iránt. Jóleső érzés tapasztalnunk, a hova tovább anyagiassá váló korunkban azt a lelkes buzgóságot, a melylyel világi tagjaink is munkálnak egyházunk felvirágoztatására.

Egyházköri esperes afiai a hatóságuk alatt álló egyház-körök ügyeinek intézésében megfelelő buzgósággal jártak el.

Az esperesi vizsgálatok megtartattak. Az arról felterjesztett jegyzőkönyvek az egyházközségek állapotáról eléggé megnyugtatók. Az áldozatkészség jeleivel mindenik egyházkörben és csaknem mindenik egyházközségben találkozunk. Igazolja ezt az is, hogy az évi kegyes adományok értéke az összes egyház-körökben együttesen: 40.028 kor. 42 fillért teszen ki. Örven-detes szép eredmény. Élénken bizonyítja, hogy az egyházunk iránti szeretet nemcsak az ajkakon elhangzó röpke szavakban, hanem cselekvésben is nyilvánul. Az egyházközségek vagyón-kezelésében, kevés kivétellel a kellő rend és takarékoság tapasztalható. A bölöni egyházközség pénz- és másnemű vagyónának mikénti kezelésére vonatkozólag szabályzatot készített, melyet jóváhagytunk. Egyszersmind megbíztuk pénzügyi bizott-ságunkat, hogy az egyházkörökből beérkezett vélemények alap-ján dolgozzon ki az összes egyházközségeket érdeklőleg egy pénz- és másnemű vagyónkezelési szabályzatot.

Az egyházközségek ingó vagyónáról az 1906. évi szám-adások adatai szerint a következő jelentést terjesztjük be:

I. Püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségekben az 1906. év végén összes vagyón: 256.097 kor. 05 fill. II. A kolozs-dobokai egyházkörben: 8961 kor. 56 fill. III. Az aranyos-tordai egyházkörben: 193.498 kor. 24 fill. IV. A küküllői egyházkörben: 46.641 kor. 64 fill. V. A marosi egyházkörben: 124.187 kor. 31 fill. VI. A sz.-kereszturi egyházkörben: 169.727 kor. 21 fill. VII. Az udvarhelyi egyházkörben: 115.948 kor. 31 fill. VIII. A felsőfejéri egyházkörben: 18.008 kor. 23 fill. IX. A háromszéki egyházkörben: 317.100 kor. 14 fill. X. A Duna—Tiszamenti egyházkörben: 16.196 kor. 74 fill.

A vallás- és közokt. miniszter ur 74.173—1907. szám alatt egyházunk részére 1907. évre 100.000 kor. egyházi állam-segélyt utalt ki. Erről, valamint felhasználását illetőleg, külön előterjesztést is teszünk.

Az egyházi alapok gyarapítására 1906. évre is 15.800 kor. utaltatott ki. Felhasználásáról külön jelentésben számolunk be.

A székelykereszturi gymn. részére 1907. évre 2000 kor. emelkedéssel 13.000 kor. iskola fenntartási államsegély utaltatott.

Örömmel jelentjük, hogy a vallás- és közokt. miniszter ur tordai gymnasiumunk részére az 1907. évre 2000 korona iskola fenntartási államsegélyt utalt ki.

Lelkészeink kongruájába az 1907. év első felére 56.831 kor. 36 fillér, második felére 57.442 kor. 42 fillér, együtt 114.273 kor. 78 fillér utaltatott.

Segédlelkészi átalány czimen 1907. évre is 2000 korona utaltatott.

Az 1906. évi főtanácsi bizottság tagjai a nyomda-alap gyarapítására 118 koronát adományoztak. Ez összeg az alaphoz csatolásra beutaltatott a pénztárba.

Kövár László kolleg. felügyelő-gondnok afia és neje a tordai gymn. javára tanulók jutalmazására korábban tett alapítványát ez évben is 200 koronával gyarapította.

A kolleg. igazgatóság Kovács János főgymn. tanár elhunyt alkalmával koszoru megváltás czimen 1101 kor. 68 fillért gyűjtött egybe. Ez összegből az egyik adományozó kívánata szerint 10 kor. beutaltatott a kolozsvári tanári özvegy- és árvai-alapba, 1091 kor. 68 fill. pedig „Kovács János emlék-alapja“ czimen kezeltek egyházunk pénztárába, kamatainak $\frac{1}{5}$ -öd része évenként a tőke gyarapítására, $\frac{4}{5}$ -öd része pályadíjra használtatik fel.

Mikó Imre egyházi tanácsos afia elhunyt alkalmával Gyulay László egyházi tanácsos afia koszoru megváltás czimen 420 koronát gyűjtött egybe. Ez összegből 20 korona özv. Mikó Imréné urnő óhajtatásához képest beutaltatott a kolozsvári tanári özvegy- és árvai-alapba, 400 kor. pedig „Mikó Imre emlék-alapja“ czimen kezeltek a pénztárba s kamatai az 1907/8. tanévtől kezdve egy szegény, de szorgalmas ifju jutalmazására fordítottatik.

Dr. Hlosvay Lajos müegyetemi tanár, hálája kifejezéseül, hogy főgymnasiumunkban tett egykor érettségit, 200 korona alapítványt tett főgymnasiumunk javára azzal, hogy kamataiból egy a természettudományokban jeles előmenetelű ifju jutalmazassék. Az alapítványi összeg a jelzett czélből kezelésre beutaltatott a pénztárba.

A tordai gymn. igazgatósága Derzsi Károly tanár elhunyt alkalmával koszoru megváltás czimen 230 koronát gyűjtött egybe, mely összeg „Derzsi Károly emlék-alap“ czimen kezeltek a tordai gymn. pénztárába s kamatai egy a latin nyelvben jeles tanuló jutalmazására használtatnak.

Kisgyörgy Sándor udvarhelykőri esperes afia, mint a tordai gymn. egykori növendéke a gymnasium újbóli megnyitása alkalmából, hálája jeléül 50 kor. alapítványt tett a gymnasium javára.

A kolozsvári „közhasznu szövetkezet“ pénzügyintézet ez évben is 300 koronát adományozott szegény egyházközségeink javára.

Péterfi Zsigmond nyug. vasuti igazgató a főtiszt. püspök úr nevére korábban tett alapítványát, a főtiszt püspök ur névnapja alkalmából ez évben is 50 koronával gyarapította.

Dr. Ferencz József egyházi tanácsos afia az 1907/8. tanévben is egy szegény tanuló konviktusi díjának fedezésére 210 koronát ajánlott fel.

A főgymnasiumunkban 1872. évben végzett ifjak osztálytársai találkozójuk alkalmával 169 kor. 91 fillért gyűjtöttek egybe s adományoztak mint alapítványt a főgymn. Apolló kör javára. Az 1893/4. évben végzett ifjak pedig 10 éves találkozójuk alkalmával 100 koronát gyűjtöttek és adományoztak a kolleg. konviktus javára.

Ezen nemeslelkű adományokért E. K. Tanácsunk kifejezte köszönetét.

A kolleg. igazgatóság a megtakarított konviktusi díjakból a 4-ik konviktusi házi alapra 4200 koronát adott be egyházunk pénztárába.

A hálás kegyelet érzésével említjük meg, hogy Nagyborosnyón 1906. évi aug. hó 23-án elhunyt özv. Konez Györgyné Ambáris Róza urnő egyházunknak a kolleg. konviktus javára végrendeletileg 18.000 koronát hagyományozott oly módon, hogy általános örököse dr. Kozma Endre egyházi tanácsos afia köteles ezen összeget 1906. évi aug. 23-án tulszámitott 3 évi idő alatt, vagyis 1909. évi augusztus hó 23-ig egyházunknak kifizetni.

A kifizetés után a hagyományi összeg „Ambáris Rózália alapítvány“ czímen lesz kezelendő és kamatait mindenkor szegénysorsu jó tanuló székely növendékek fogják élvezni, a konviktusi szabályok értelmében. Áldott legyen emléke a nemes lelkű urnőnek!

A fentebb előadottakban örömmel mutattunk fel egyházunk életéből egy szép képet. Sajnos, hogy ezzel szemben a pénzügyi helyzet, érte közalapunkat, aggodalmat keltő. E tekintetben lesznek külön előterjesztéseink.

Dr. György János lelkészjelölt külföldi tanulmányai befejezésül a Harvardi egyetemen bölcsészettudori képesítést szerezve, hazatért s az 1907/8. tanévre papnevelő intézetünkhöz óraadóknak alkalmaztuk, Kiss Sándor lelkészjelölt a Manchesteri Unitarian Home Missionary College nevű papnevelő intézetbe egy évig folytatott tanulmányai után szintén hazatért s helyébe a nevezett intézetbe Benzédi Pál lelkészjelölt vétetett fel a segély élvezése mellett, tanulmányai folytatására. Részére uti-segélyül a br. Baldácsy rendelkezési-alap terhére 200 koronát utaltunk ki egyházunk pénztárából.

Lelkészjelölteknek fölvétettek : Benczédi Pál, Bedő Gábor, Bodoezi Sándor, Molnár Kálmán, Pap Zsigmond, Pethő Kálmán szakvizsgálatot tett lelkésznevendőek.

A Murányi Farkas Sándor pályadíj, a pályázat eredménytelensége okán, az 1906/7. tanévben sem volt kiadható s az alapítvány kamatai a tőkéhez csatoltattak.

A Kolleg. konviktusi kedvezmények élvezetére 1907/8. tanévre 86 tanuló vétetett fel. A kedvezmények összes értéke 9800 korona.

A Berde Mózsa tanári jutalomdíj az 1906/7. tanévre Nagy Gyula főgym. tanárnak adatott ki.

A kollegiumhoz felügyelőknak az 1907/8. tanévre Borbély István és Sándor János tanárjelöltek alkalmaztattak.

Évötödös korpótlék utaltatott Csifó Salamon theologiai, Barabás Lajos és dr. Szolga Ferencz kereszturi gymn. tanárok részére.

A kolleg. nagy könyvtár rendezése befejeztetett s a rendezés nagy munkájáért Pálfi Márton könyvtárnok afiának jutalmul 1200 koronát utalt ki E. K. Tanácsunk.

Kolleg. konviktusi gondnoknak és tandíjkezelőnek további 3 évre Gálfi Lőrincz főgymn. tanár megerősített.

Szilágyi Béla konv. bérlőnek a drágasági viszonyokra való tekintetből az 1906/7. tanévre 600 kor. drágasági pótlék utaltatott ki a kolleg. konviktus pénztára terhére.

A székelykereszturi gymn. lakószobáinak megfelelőbb felszerelésére, a világitásnak az igazgatóság által való eszközzésére és a tanulók helyett a takarítás végzésére egy második szolga beállítására engedélyt adtunk. Az eként felmerülő költségek fedezésére, a Zsinati Főtanács utólagos jóváhagyása reményében engedélyeztük, hogy a tanulóktól eddig szedett díjakon kívül internátusi szükségletek czimen a bennlakó tanulóktól 6 kor., a künnlakó tanulóktól 4 kor. évi külön díj szedessék.

Örvendetes tudomásul vettük, hogy a vallás- és közokt. miniszter ur felterjesztett kérésünkre a székelykereszturi gymn. 6-ik és a tordai gymn. 1-3-ik osztályának a nyilvánossági jogot 1906/7. tanévre megadta.

A tordai gymnasiumhoz iskolai orvosnak dr. Pálfi Gyula tordaaranyos vármegyei főorvos, egyházi tanácsos afiát alkalmaztuk, a ki egyházunk iránt viseltető buzgó szeretetből e tisztre egyelőre minden díj nélkül vállalkozott.

Kuncz Elek tankerületi főigazgató, mint kormányképviselő az 1906/7. tanévben is meglátogatta középiskoláinkat. A hivatalos látogatásról felterjesztett jegyzőkönyvek igazolása szerint csak a kereszturi gymn. elhelyezési állapotát kifogásolta most is, egyebekben megelégedését nyilvánította. A kereszturi gymn. új épülettel ellátására szükséges beruházási államsegély meg-

nyerésére tettünk lépéseket. E tekintetben külön előterjesztést is teszünk.

Örömmel jelenthetjük, hogy középiskoláink tanárai fizetésének az állami középiskolai tanárok fizetésével egyenlővé tételére a vallás- és közokt. miniszter úr a megfelelő államsegélyt mint személyi pótlékot engedélyezte. E czimen három középiskolánk tanárai részére 1906. évi július hó 1-től 1907. évi július hó 1-ig terjedő időre 10.380 kor. utaltatott ki.

Szintén örömmel jelentjük, hogy az állami 1907. évi XXVII. t.-cz. megalkotásával elemi népiskolai tanítóink fizetésének rendezése is végre megoldást nyer. Örömmel üdvözölhetjük mindnyájan e törvényt, mely a tanítók nyomoruságos anyagi helyzetének javítására hivatott. Ezen törvény rendelkezéseinek megfelelőleg, a kolozsvári főgymnasium melletti elemi fiúiskola tanítóinak fizetését rendeztük is.

A vallás- és közokt. miniszter urat feliratilag kértük fel az iránt, hogy az állami iskolai tanítók kinevezésénél lehetőleg legyen figyelemmel az iránt, hogy az oly állami iskolákhoz, melyekben nagyobb számmal vannak unitárius növendékek, mindig alkalmaztassék egy-egy unitárius tanerő is. A miniszter ur öngyerméltóságának ezen feliratunkra adott kedvező válaszát megnyugvással vettük tudomásul.

Polgárdi iskoláinknak az 1906/7. tanévre való ideiglenes beszüntetését, a növendékek csekély száma miatt, engedélyeztük.

Tanítói fizetés kiegészítés és évtödös korpótlékok fedezésére a megfelelő államsegély engedélyeztetett: Inczeffi Áron és Szabó Margit magyarsárosi, Pálffy Samu dévaványai, Szentmártoni Bálint buzaházi tanító részére.

A kisebb számadások és gazdaságaink 1907. évi költségvetései jóváhagyattak.

A főtiszt. püspök ur számadásos jelentéseit a kezelése alatt álló Dávid Ferencz és Ezredévi emlékalapokról köszönettel vettük örvendetes tudomásul. Méltányoló elismeréssel említjük fel, hogy az Ezredévi emlék-alapot br. Petrichevich-Horváth Kálmán főgondnokunk öméltósága 13-ik százkoronás adományával gyarapította.

Jogtanácsos a fia a peres ügyek állásáról jelentését rendszeresen megtette.

Az alamori birtokon egy drb. belsőségnek és a bányabükki birtokon egy darabka ingatlanak eladását engedélyeztük.

A budapesti egyházközségnek sikerült a tulajdonát tevő ház haszonélvezeti jogának megváltatlanul maradt $\frac{1}{3}$ -ad részét is megváltani s az e czélből felterjesztett szolgálat megszűntetési szerződést örömmel hagytuk jóvá. Ez által az egyházközség a diszes háznak teljes tulajdonába és haszonélvezetébe jutott. Igaz, hogy a házon lévő terhek is az egyházközségre

nehezdedtek. Az egyházközség lelkes buzgóságu elöljáróságával szemben ez ügyben is tanusított odaadó munkásságáért méltányló elismerésünket fejeztük ki.

Alföldi hiveinkre tekintettel Füzesgyarmat központtal a körlelkészség beállítása elodázhatatlanná vált. Az előintézkedések annyira megtétettek, miszerint remélhetőleg a körlelkészség rövid időn beállítható lesz.

Muzsnai ifj. Demeter János boldog emlékü alapítónk sirja fölött porladozásnak indult emlékkő helyett, hálás kegyeletünk jeléül egy díszes, márványból való emlékkőnek 800 korona értékben való elkészíttetését engedélyeztük.

Az ádamosi egyházközségnek engedélyt adtunk arra, hogy a templomában található műrégiségeket az országos nemzeti muzeumnak eladhassa s az eladási árt roskadozó temploma kijavitására fordíthassa.

László Domokos udvarhelykőri felügyelő gondnok afiát felügyelő gondnoksága 30-ik évének betöltése alkalmából, méltányló elismerésünk és köszönetünk kifejezése mellett írásban üdvözöltük.

Fájó érzéssel emlékezünk meg E. K. Tanácsunk egyik tagja, Filep Albert egyh. tanácsos afia elhunytáról, a ki a marosi egyházközségnek is évtizedeken keresztül felügyelő gondnoka volt. Az egyházkört utasítottuk a felügyelő gondnoki állásnak szabályszerű betöltésére.

A belső emberi nyugdíj-alapnál megszüntettük a nyugdíját elhalálozás okán: Varga Zsigmond, Vass István, özv. Tarcsefalvi Pálnénak és férjhezmenés okán özv. Dali Adámnénak.

A belső emberi nyugdíj-alap terhére özv. Sándor Gergelyné és kiskorú gyermeke részére a megfelelő özvegyi, illetve nevelési járulékot kiutaltuk.

A belső emberi nyugdíj-intézet tagjai közé felvétettek: Pap Gyula és Kiss Károly lelkesek.

Építkezés és javításokra engedélyt adtunk a nagysolymosi és medeséri egyházközségnek templom javításra, a kövendi egyházközségnek énekevezéri lakház építésére.

Erdő kihasználásra nagyon felügyeleti szempontból engedélyt adtunk: a tordátfalvi, martonosi, székelykereszturi, firtosváraljai, fiátfalvi és felsőrákosi egyházközségeknek.

Örökvásári és cserevásári szerződést jóváhagytunk: a hódmezővásárhelyi, sepsikőröspataki, kálnoki, ravai, felsőrákosi egyházközségeknek.

Végül tisztelettel jelentjük, hogy a tanügyek és gazdasági ügyekről külön részletes jelentéseket terjesztünk a Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács elé.

Ezekben volt szerencsénk megtenni évi jelentésünket, a

mennyiben az egy rövid jelentés keretében megtehető. Tisztelettel kérjük jelentésünk jóváhagyólag való tudomásul vételét.

A magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának Kolozsvárt, 1907. évi augusztus hó 14-én tartott üléséből.

Ferencz József,
unitárius püspök.

Végh Mihály,
titkár.

IV. Fekete Gábor új főgondnok székfoglaló beszéde.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

A diszes főgondnoki állásra történt megválasztatásom s ezen választásnak különös értéket kölcsönző egyhangúsága, megtöltötték szívemet és annyira áthatották egész valómat, hogy úgy érzem magamat, mint a ki egy mély álomból felébredve, kábultságából egy ideig nem tud magához térni. Én is alig tudok szavakat találni, hogy ennyi kegyességgel szemben, el nem muld hálámnak és bensőségteljes köszönetemnek, megfelelő módon kifejezést adjak.

Mélyen átérzem azon megtiszteltetés nagy értékét és jelentőségét, a melyben részesíteni kegyesek valának, annak a legnagyobb kitüntetésnek, a melyet az Egyház világi hívének adhat és a mely elismerés annyi érdemes és méltó atyánkfia mellett, most csekélységem felé fordult.

Mélyen átérzem, hogy ezen magas állással, nemesak dísz és tisztesség, hanem felelősségteljes, fontos feladatok és terhes köteleességek is járnak, a melyeknek hiv és lelkiismeretes teljesítése, eredményes betöltése, sok tudást és még több tapasztalatot; sok körültekintést és előre látást s még több tapintatot és önmérsékletet; sok önállóságot és függetlenséget s még több jóindulatot és atyafiságos szeretetet kíván s mindezek mellett erős hazafias érzést, felekezeti elfogultságon felül álló egyházas gondolkozást és valódi, tiszta unitárius szellemet feltételez s úgy érzem, hogy eme sok nagy kívánalommal szerény tehetségem és gyenge erőm nem áll arányban.

Aggodalom és kételkedés száll tehát lelkemre, hogy lehetséges lesz-e megtalálnom azon helyes útát, melyen elődeim, legközvetlenebbül idősebb Dániel Gábor nagyérdemű tiszteletbeli főgondnokunk haladtak, a kik mindig kiváló hazafiak és Egyházunk kimagasló, oszlopos tagjai voltak; a kiknek tudása,

kiváló érdemei és családi tradíciói, mint világító fáklyák felismerhetővé tették vezéri voltukat; a kik biztos kézzel vezették Egyházunk ügyeit; intézményeit megvédelmezték szokat épen, sőt fejlesztve hagyták reánk.

A midőn tehát ezen aggodalmak és kétségek között is tisztelettel meghajlok a Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács megtisztelő bizalma előtt s a reám ruházott állást hálás szívvvel elfogadom, őszintén kijelentem, hogy én eddigi kitüntető megbízásaim mellett is, elég tért találtam Egyházunknak és iskolánkknak szerény tehetségemhez képest szolgálatot tehetni s ezek is elegendők voltak még fokozott ambíciókat is kielégíthetni és a mit szolgálhattam, azt tisztán hazafias és egyházi érzületemből folyó kötelességnek tekintettem, a miért további elismerés nem járhat; ilyet nem is vártam s arra csekélységem érzetében nem is vágytam. Elfogadom pedig a reám ruházott állást azért, mert hazám és egyházam szeretete kötelességemmé teszi a fontosabb teendőkkel járó megbízás elől ki nem térni s a Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács nagyértékű, kitüntető bizalmát tőlem telhetően, odaadó tevékenységgel meghálálni.

Teszem azért, mert jól eső érzéssel tölt el Egyházamnak, emez erős, hazafias szellemű Egyháznak szolgálatokat tehetni. Különös öröömre szolgál nagyérdemű Püspökünk és Főgondnokunk bevált bölcs irányítása mellett működhetnem, kik nagyértékű jóindulatukkal és bizalmukkal eddig is kitüntetni kegyesek voltak és biztat a remény, hogy ezt jövőre sem fogják tőlem megtagadni és végül elfogadom, mert reményelem, hogy a főtanács mélyen tisztelt Egyházi és Világi tagjai az imént megnyilvánított bizalmukkal továbbra is meg fognak tisztelni s szivesek lesznek nagyértékű támogatásukban részesíteni.

Igérem tehát, hogy Egyházunk és iskolánk közügyeit igyekezni fogok legjobb tehetségem és lelkiismeretem szerint, önzetlenül és minden mellétekintet nélkül szolgálni, közszabadságát, közintézményeit védelmezni és lehetőleg fejleszteni. Ezek tekintetében az a cél fog vezetni, hogy Egyházi és nevelésügyi érdekeink előbbre vitessenek, erősíttessenek, de minden kérdésben szem előtt fogom tartani, hogy Egyházunk autonómiája, törvényes szabadsága sérelmet ne szenvedjen s Egyházunk anyagi érdekei ne érintessenek, ne veszélyeztessenek; a vagyoni keze-

lés tisztaságára és a vagyon ezélszerű jövedelmeztetésére mindig a lehető legnagyobb figyelemmel leszek.

Tisztelettel kérem ezekhez szives támogatásukat, mert közügyekben egyes ember magában álló tevékenysége nem érhet el nagyobb eredményeket, egyetértéssel azonban kicsiny dolgok is nagyra nevelhetők s ennek hiánya nagy dolgokat is elernyeszt. — „A kis porszemet elfujja egy szellő, egy lehellet, de hogyha eggyé olvad, összenő, ha a porszemekből szikla alakul, a fergeg teg sem ingathatja meg.

Ajánlom magamat atyafiságos jó indulatukba.

V. Ferencz József püspök főgondnok-üdvözlő beszéde.

Méltóságos Főgondnok Ur!

Azon mindnyájunkat mélyen meghatótt, lélekemelő és nagyjelentőségű beszéd után, a melylyel Méltóságod egyhangulag főgondnokká történt megválasztását elfogadni s esküjével is megerősíteni méltóztatott, fogadja úgy a magam, mint Zsinati Főtanácsunk nevében ez állásában tiszteletteljes s egyszersmind legmelegebb üdvözlőmet. Engedje meg azonban Méltóságod, hogy én ez üdvözlőtemben is mindenek előtt örömmel emlékezem meg 31 évvel ezelőtt 1876-ban az árkosi zsinaton id. Daniel Gábor ur ő méltóságával egyidejűleg történt megválasztatásunkról, a kinek Méltóságod most helyébe lép. Jól esik nekem e megemlékezés, — bár némileg érzékenyen is érint, a mennyiben intésül szolgálhat arra, hogy az én útlevalem is már lejárandóban lehet — jól esik nekem e megemlékezés; mert id. Daniel Gábor ur ő méltóságával, a ki mindnyájunk sajnálatára főgondnoki állásáról korára való hivatkozással lemondott s azt ismételt kéréseimre sem volt hajlandó visszavenni, azon 31 év alatt, a mely megválasztatásunk óta letelt, az egymás iránt viseltető kölcsönös bizalomnál fogva mindig a legjobb egyetértéssel járhattunk el szeretett egyházunk ügyei körül s talán dicsekedés nélkül elmondhatom, hogy ezen időszak nem maradt együttműködésünk minden szép emléke nélkül, egyházunk történetkönyvében.

Hasonló tisztelettel és érzéssel emlékezem meg báró Petrichevich-Horváth Kálmán főgondnok ural bár rövidebb időre, de mégis már 15 évre terjedő együttműködésünkre, a kivel még

iskolai életünkben fennálló barátságos bizalom fűz össze s a kívül ennél fogva szintén rám nézve mindig kedves, egyházunkra nézve pedig hasznos volt szolgálatunk; mert ő engem s én őt megértve, gondolatainkat közölve és kieserélve járhattunk elnöki tisztünkben.

Ezeket előre bocsátva, most levonom a következtetést, mely szerint szerencsés levén évek óta Méltóságodnak is barátságával és bizalmával dicsekedhetni, teljes megnyugvással tekintek együttműködésünk elébe is, hogy szeretett egyházunk javára és előmenetelére irányuló törekvésünkben és munkálkodásunkban közöttünk is meg lesz az egyetértés, a mire feltétlenül szüksége van azoknak, a kiket a közbizalom valamely ügy élére állít. Mert ha a vezetők nem értenek egyet, hogyan lehet a serget összetartani? Pedig különösen a mi kicsiny egyházunknak az összetartásban volt mindig az ereje, ez tartotta fenn századok viharai között, a melyek felette átvonultak, ennek köszönheti fennmaradását s ez biztosítja jövőjét is, a mint erre Méltóságod is a főgondnokságot elfogadó beszédében hivatkozni méltóztatott.

De méltóztatott méltóságod e programmszerű elfogadó beszédében azokat az irányelveket is feltüntetni, a melyek főgondnoki működésében vezetni fogják s fogadalmat tett arra, hogy teljes buzgalommal és odaadással minden erejét és tehetségét arra fordítandja, hogy a személyébe helyezett közbizalomnak megfelelően s munkássága főgondnoki tisztében legalább megközelítse nagynevű elődeinek a főgondnoki székben kifejtett munkásságát és tevékenységét. Nem szükség mondanom, hogy mennyire meghatott s mily örömet okozott mindnyájunknak e beszéde, mert annak elhangzásával s közben is többször kitört lelkes felkiáltások arról bizonyosságot tesznek. De bocsásson meg, ha én azt mondom, hogy nekem s meg vagyok győződve, hogy Zsinati Főtanácsunknak is, sőt egész egyházunknak Méltóságod még erősebb biztosítékát adta e programmnál a személyében történt szerencsés választásnak egyházunkban a közbizalommal fogva eddig elfoglalt állásokban már kifejtett és tényleg tanúsított munkásságával és tevékenységével. Valóban, Méltóságod mint évek hosszú során át marosi egyházkörünk tényleges, később, a mikor kir. táblai elnökké történt kineveztetésével Marosvásárhelyről Kolozsvárra tette át lakását, tiszteletbeli felügyelő gondnok, itt kolozsvári kollegiumunknak szintén fel-

ügyelő gondnoka, jogügyi bizottságunk elnöke, az E. K. Tanácsnak ismételt megválasztásokkal tagja, közügyi, pénzügyi, jogügyi, nevelésügyi, szóval minden irányu ügyeinek elintézése körüli tevékenységének, buzgóságának, hazafiságának és bölcsességének oly számos tanujelét adta, hogy most kifejtett programja nélkül is teljesen meg lennének győződve arról, hogy ezuttal is egyházunknak egy oly férfiát emelte a Zsinati Főtanács a főgondnoki székbe, a kire méltán büszkék lehetünk, a ki nemesak megközelíti, hanem méltó utóda lesz nagyevű elődeinek a főgondnoki székben s azoknak diszes névsorában annál kiválóbb helyet foglaland el, minél több időre terjed főgondnoksága.

Ezért a midőn ismételten szívem teljességéből a legmelegebben üdvözlém Méltóságodat főgondnoki állásában, kezeimet az égre emelve, kérem a gondviselő Istent, hogy adjon Méltóságodnak erőben és egészségben hosszú életet, mindnyájunknak, szeretett családja, a társadalom, hazánk és egyházunk öröme. Soká éljen!

VI. Elintézett ügyek.

A szeretetteljes tisztelet érzelmeivel fogadta a Zs. Főtanács id. Daniel Gábor ur ő méltóságának levelét, melyben köszönetét fejezte ki tiszteletbeli egyházi főgondnokká történt megválasztásáért. E levélben foglaltak is élénken igazolják azt az egyházunk iránti odaadó szeretetet, a mely ő Méltóságát családi tradícióknál fogva is mindig lelkesítette s a mely 31. évi főgondnoki működését oly kedvessé és tiszteltté tette.

A megüresedett főgondnoki állásra a legnagyobb lelkesedéssel választatott meg egyhangulag Fekete Gábor kir. ítélőtáblai elnök ő Méltósága. Közszeretet, közbizalom hívta el e magas tisztre. Szívből származott székfoglaló beszéde, biztositó munkánk áldásos működésére.

Ozv. dr. Nagy Károlyné, Gombos Sámuel és Bedő Dénes alapítványai örömmel és köszönettel vétettek tudomásul.

A különböző jelentések közül kiemelkedtek a székelykereszturi és tordai gymnáziumok ügyében előterjesztett jelentések, előbbire örömmel mondatott ki, elvileg, 8 osztályúvá kifejlesztése, utóbbira fájó érzéssel határozottatott el, Tordán állami főgymn. felállítása folytán, 1908. 9. tanévtől kezdve megszüntetése.

Örömmel vétetett tudomásul, hogy egyházunk részére 1907 évre 100.000 koronára emeltetett fel az államszegély. Ezzel kap-

esolatban gróf Apponyi A. kultuszminister urnak köszönőirat küldetett s egyszersmind felkérte ő Nagyméltósága, hogy az 1848. évi XX. t.-cz. megfelelőleg részesíttessék egyházunk is segélyezésben s az akként nyerendő segély törvénynyel biztosíttassék.

A theolog. tanárok, központi közigazg. tisztviselők fizetés rendezése, pénztárnoki állás újjászervezése, a kolozsvári főgymnáziumnál rendes hittanár állítása, mind fontos eseményét képezték a Zsinatnak.

Sajnálattal vétetett tudomásul, hogy dr. Bedő Albert-féle egyházi beszéd pályázat meddő maradt. Sándor János, Gombos Sámuel kereszturi tanárok több mint 30 évi lelkes buzgósággal folytatott, eredményes munkálkodás után, Kanyaró Ferencz főgymn. tanár, ez a kiváló történetíró pedig betegség okán, érdemeiknek méltányló elismerése mellett végleg nyugalomba bocsáttattak.

Az 1906. évre vonatkozó különböző számadások elfogadtattak és az 1908. évi költségvetések megállapítottak. Örömet keltő, hogy a „közalap“ megingott egyensúlyát, ha rendkívüli események nem lépnek fel akadályozólag, lassanként sikerül helyreállítani.

A belső emberi nyugdíj maximum 1908. évre, teljes szolgálat után 1020 koronában állapított meg.

A különböző tanügyi jelentések megnyugvással vétettek tudomásul. Tanügyi tekintetben eredményesnek ígérkező a gymn. tanárok évi értekezletéről alkotott szabályzat.

A különböző segély-alapokból csaknem 40 000 korona használtatott fel segélyekre. A Berde Mózsza gyümölcsészeti és méhészeti jutalomba 600 kor. osztott ki.

A különböző választásokból felemlítjük, hogy a kolozsvári főgymnasiumhoz: Kovács Kálmán, a kereszturi gymnasiumhoz: Szentmártoni Kálmán, a tordai gymnasiumhoz: Kemény Gábor és Demeter Dezső alkalmaztattak rendes tanároknak végleges minőségben. Kereszturi igazgatónak: Pap Mózes. Főiskolai könyvtárnoknak: Pálfi Márton, egyházi tanácsosoknak József Lajos és Imreh József választattak meg.

Az idő előrehaladása miatt egy néhány tárgy levétetett a tárgysorozatról, illetve a november hóban tartandó rendkívüli Főtanácsra halasztott.

V. M.

Bodnár Zsigmond emléke.

I.

Bodnár Zsigmond, nagyhírű tudósunk, önként, saját meggyőződését követve, csatlakozott 1876-ban felekezetünkhöz. A törvényként kihirdetett pápai csatlakozhatatlanság, a képtelenségek e legszörnyebb monstruma, elriasztotta Hatala Péter egyetemi tanárt s Xantus, Szokoly, br. Orbán tudós iróinkat a kath. egyház mostoha kebeléről. Pedig Bodnárt a kaloesai és esztergomi érsek körében papnak nevelték s fel is szentelték. Szerencsére 1870-ben tanárvizsgálatot is tett a magyar nyelv és irodalom, classica-philologia és philosophiából; tehát a legszélesebb körű tárgyakból. 1870-ben a szegedi, 1872-ben a budapesti állami főreáliskolánál alkalmazták. 1873-ban már a magyar irodalom egyetemi magántanára lett.

Az is maradt 34 hosszú éven keresztül. Azért nem léptették elő, mert nem kereste a nagyok barátságát. S leginkább azért, mert feltűnően elitélő kritikai irányt követett előadásaiban s épen nem igyekezett a tárgyalt írónak jó tulajdonságait is kiemelni. Még Balassi Bálintnak is inkább csak hibáival foglalkozott; a XVII-század Széchenyijét, az élete derekán szerencsétlenül elbukott Zrinyit sem igen becsülte.

Fő érdeme marad az, hogy minden író-t közvetlen szemlélet és saját olvasmányai alapján ítélte meg. A siető átnézés azonban néha tévedésekbe ragadta. Melius 1570-ben kétszer kiadott dogmatizáló énekét, a mi irodalmunkban egyetlen a maga nemében, összezürte-zavarta az előszóval s botrányos tartalmat fogott magára az énekre; pedig a „költő“ prózában adta ki a maga gyilkolni kész dühét.

Irodalmunkban legnagyobb irodalomtörténetét önálló felfogásáért sok haszonnal lehet forgatni. Csak a chronológiában nem volt szerencsés. Mesés legendákon növelték képzeletét s ez megzavarta